

Asia: VN/1646/2020

Lausuntopyyntö sosiaaliturvkomitean välimietinnöstä

Lausunnonantajan lausunto

1. Sosiaaliturvalainsäädännön yhtenäistäminen (välimietinnön ehdotukset 1 ja 2)1.1 Aiheuttavatko etuuksien erilaiset hakuajat ongelmia? Jos aiheuttavat, niin millaisia ja missä etuuksissa? Mitä mahdollisia vaikutuksia etuuksien hakuajojen yhtenäistämällä voisi olla?

-

1.2 Aiheuttavatko etuuksien erilaiset tulo- ja palkkakäsitteet ongelmia? Jos aiheuttavat, niin millaisia ja missä tilanteissa? Mitä mahdollisia vaikutuksia tulo- ja palkkakäsitteiden yhtenäistämällä voisi olla?

Pitkällä aikavälillä tulokäsitteiden yhtenäistäminen yksinkertaistaisi eri etuuksien toimeenpanoa. Mielestämme tulorekisteriä tulee hyödyntää laajamittaisesti sekä luopua etuuskohtaisesta tulojen määrittämisestä. Tulokäsitteiden yhtenäistäminen ei kuitenkaan saa kasvattaa etuusjärjestelmän ja toimeenpanon menoja.

Tulorekisterin tulolajikäsittely on monimutkainen ja tulolajeja tarvitaan jatkuvasti lisää. Yhtenäistämällä tulee tavoitella tämän monimutkaisuuden karsintaa.

2. Toimeenpanon monimutkaisuus ja digitalisaation mahdollisuudet (välimietinnön ehdotukset 3 ja 4)2.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotuksen 3 valmistelussa?

Sosiaali- ja terveysministeriön tulee selvittäessään sosiaaliturvan toimeenpanon ja tiedonhallinnan ohjauksen edellyttämät lainsäädännön kehittämistarpeet ottaa myös työeläkeala mukaan valmistelutyöhön. Mahdolliset kehittämistarpeet tulee kartoittaa myös työeläkejärjestelmän näkökulmasta.

Tulorekisteriä tulee kehittää siten, että sen tietosisältö kattaa tulevaisuudessa myös yrittäjien ansiotulot.

Tarpeellisten asiakastietojen liikkuvuus työeläkevakuuttajien ja viranomaisten välillä tulee varmistaa tietovarantoja kehittämällä. Tämä vähentää moninkertaisen rekisteröinnin tarvetta.

2.2 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotuksen 4 valmistelussa?

Työeläkevakuuttajat tulee huomioida ja ottaa mukaan laadittavan digitalisaation strategian valmistelutyöhön, joka kuvaa vuonna 2023 – 2030 aikana esitettävät toimenpiteet sähköisen asioinnin, viranomaisten tietojen vaihdon ja kansallisen tietopohjan kehittämiseksi.

3. Työkykyyn ja työkyvyttömyyteen liittyvät etuudet (välimietinnön ehdotukset 5, 6 ja 7) 3.1 Onko eri etuuksia ja eläkkeitä koskevien lakien työkyvyttömyyden käsitteissä epätarkoituksenmukaisia eroja ja jos kyllä, niin millaisia?

Syyperusteinen sosiaaliturva mahdollistaa erityisesti työkykyyn kytkeytyvissä etuuksissa väestöryhmien tarpeiden huomioimisen ja velvollisuuksien asettamisen kohdennetusti. Työkyvyn erilaiset määritelmät sairausvakuutuslaissa ja eläkelaeissa synnyttävät usein sekaannusta etuuden saajan näkökulmasta. Esimerkiksi lyhyen sairausjakson ja työkyvyttömyyseläkkeen etuuksien kriteerit ovat erilaiset, koska myös ihmisten tuentarve on erilainen.

Yhteiskunnallisten kustannusten näkökulmasta työkykymääritelmien yhdistämisen vaikutukset riippuvat siitä, oltaisiinko kriteeristöä kiristämässä vai helpottamassa. Työkyvyttömyyskäsitteiden yhdistämisen sijaan on syytä keskittyä nykyisen sosiaaliturva- ja terveystalvvelujärjestelmän työkykyä parantaviin ja palauttaviin toimenpiteisiin.

3.2 Mitä muutoksia lainsäädäntöön (erityisesti etuus- ja palvelulainsäädäntö) tulisi tehdä, jotta lainsäädäntö tukisi työ- ja toimintakyvyn ylläpitämistä ja parantamista sekä olemassa olevan työkyvyn hyödyntämistä?

Keskeinen ongelma on terveystalvvelujärjestelmän huono toimivuus. Tehokas työkyvyttömyyden ehkäisy vaatii toimia perusterveydenhuollossa, missä haasteena ovat muun muassa työvoimapula ja hoitotakuun tiukentamisen vaatimat lisäresurssit. Polku tehokkaaseen työkyvyn hyödyntämiseen lähtee toimivasta perusterveydenhuollosta. Varhainen palvelutarpeen tunnistaminen ja varhaiset toimet olisivat nuorten kohdalla erityisen tärkeitä. TYÖOTE-malli tulee laajentaa valtakunnalliseksi ja laaja-alaisemmaksi eli sairausdiagnoosista riippumattomaksi. Tämän palvelu- ja kuntoutusjärjestelmän kehittäminen vapauttaa julkisia resursseja niille, joilta työterveyshuolto puuttuu.

Sairaus- ja työttömyysetuuksien piirissä olevat henkilöt tarvitsevat automatisoitua ja varhaista työkyvyn arviointia. Vaikka työkyvyn tarkistuspisteitä on lisätty sairauspäivärahaudelle, niiden hyödyntämisessä on edelleen puutteita. Tarkoituksenmukainen ammatillinen kuntoutus tulee saada käyntiin jo hyvissä ajoin ennen sairauspäivärahaudan loppumista. Työttömänä olevat henkilöt, joiden työkyky on alentunut, tulee ohjata kuntoutukseen nykyistä varhemmin. Näin voidaan

katkaista eläkehakukierre niiden henkilöiden osalta, joilla ei ole oikeutta työkyvyttömyyseläkkeeseen.

Työkyvyttömyyden arviointi voisi olla nykyistä moniportaisempaa. Tällä hetkellä työkykyä arvioidaan siten, että oikeus osatyökyvyttömyyseläkkeeseen syntyy, kun työkyky on sairauden tai vamman vuoksi alentunut vähintään 2/5 ja täyteen työkyvyttömyyseläkkeeseen, kun työkyky on alentunut vähintään 3/5. Moniportaisempi työkyvyn arvioiminen voisi tukea työssä jatkamista nykyistä tehokkaammin. Lisäksi tulisi selvittää, onko työkyvyn arvioinnin porrastaminen mahdollista pitkittyneissä sairaustapauksissa sairauspäivärahauden aikana. Käytäntö voisi tukea olemassa olevan työkyvyn hyödyntämistä jo sairauspäivärahaudella sekä ehkäistä työkyvyttömyyttä.

Kelan myöntämissä etuuksissa ei ole osatyökyvyttömyyseläkettä eikä kuntoutuskorotusta työeläkejärjestelmän tavoin. Työeläkejärjestelmässä osatyökyvyttömyyseläkkeiden määrä on kasvussa. Osatyökyvyttömyyseläkkeen käyttöönottoa myös Kelan etuuksiin tulee mielestämme selvittää. Osatyökyvyttömyyseläke tukee jäljellä olevan työkyvyn tehokkaampaa hyödyntämistä. Työeläkejärjestelmästä kuntoutusrahaa voi saada ammatillisen kuntoutuksen ajalta korotettuna. Kelan kuntoutusrahasa tällaista aktiivisen kuntoutuksen aikaista korotusta ei toistaiseksi ole. Työkyvyttömyyseläkettä suurempi kuntoutusetuus toimii taloudellisena kannustimena työelämäyhteyden vahvistamisessa.

Tuemme kolmikantaisen selvitys- ja lainvalmisteluhankkeen aloittamista. Hankkeeseen tulee ottaa mukaan myös työkykyetuuksien toimeenpanijoiden edustus mukaan luettuna työeläkevakuuttajat.

3.3 Komitea ehdottaa arvioitavaksi mahdollisuuksia liittää työkykyyn ja työkyvyttömyyteen liittyviin etuuksiin kannustimia ja veloitteita osallistua palvelutarpeen arviointiin ja yhdessä asiakkaan kanssa sovittaviin palveluihin. Ehdotuksen mukaan palvelujen saatavuus ja saavutettavuus tulee huomioida. Mitä palveluja ehdotetun arvioinnin tulisi koskea?

Työelämän pariin ohjaavat prosessit eivät ole pakollisia esimerkiksi sairauksien hoitosuunnitelmien ja kuntoutustoimenpiteiden osalta. Velvoittavuutta voidaan lisätä kevyempien ”tönäisyjen” ja palveluiden suunnittelun kautta sekä myös voimakkaammin lainsäädännön kautta. Yksi vaihtoehto lisätä velvoittavuutta on säätää ammatilliseen kuntoutukseen osallistuminen velvoittavaksi ehtona työkyvyttömyyseläkkeen myöntämiselle, mikäli ammatillinen kuntoutus olisi työkyvyn arvioinnin perusteella tarkoituksenmukaista. Passiivisuus voi muodostua esteeksi tarpeellisille kuntouttaville jatkotoimille, jotka parantavat työhön paluun mahdollisuuksia.

Eryteisesti hylkäävän työeläkepääätöksen saaneiden työttömien palvelutarve on suuri. Työ- ja elinkeinopalveluiden roolia työvoimaan kuuluvien virtauksessa työttömyyteen tai työkyvyttömyyteen sekä ohjaavaa roolia kuntoutustoimenpiteiden piiriin tulee vahvistaa yhteistyössä perusterveydenhuollon kanssa.

4. Työttömyysturva, työllisyyden edistäminen ja osittainen työllistyminen (välimietinnön ehdotukset 8 ja 9)
4.1 Komitea ehdottaa, että työmarkkinatuen toimivuutta ja uudistamistarpeita selvitetään tilanteissa, joissa työmarkkinoille pääsy tai niille palaaminen on vaikeutunut. Mitä tilanteita ehdotetun selvityksen tulisi koskea?

Yrittäjyyden ja palkansaajana toimimisen rajanvetoa tulee selkeyttää. Suomessa on kattava työeläketurva työsuhteesta riippumatta. Eläke- ja sosiaaliturvan tulee pohjimmiltaan olla samanlaista ja yhtä hyvää riippumatta siitä, tehdäänkö työtä yrittäjänä vai palkansaajana. Tämä on tärkeää myös työn hinnan ja työn tekemisen eri muotojen kilpailuneutraaliuden näkökulmasta.

5. Opiskelu ja osaamisen kehittäminen (välimietinnön ehdotukset 10, 11 ja 12)
5.1 Komitea ehdottaa, että etuusjärjestelmän tulee tukea ihmisten jatkuvaa oppimista ja edistää osallistumisen tasa-arvoa. Miten etuusjärjestelmää tulisi uudistaa, jotta se parantaisi osallistumisen tasa-arvoa ja tukisi jatkuvan oppimisen palvelujärjestelmän uudistamista?

-

5.2 Komitea katsoo, että koulutukseen hakeutumisen tulee olla ensisijaista vailla ammatillista tutkintoa oleville nuorille. Miten nuorten sosiaaliturvaa tulisi uudistaa, jotta etuus- ja palvelujärjestelmien monimutkaisuus ja niiden sisälle asetetut kannustimet eivät aiheuttaisi koulutuksen tai muiden palvelujen ulkopuolelle jäämistä tai jättäytymistä?

-

5.3 Komitea ehdottaa selvitettäväksi edellytyksiä käynnistää opintotukijärjestelmän kokonaisuudistus. Millainen opintotukijärjestelmän uudistus tukisi opiskeluajan toimeentuloa, sujuvaa opiskelua, tavoiteajassa valmistumista ja opiskelijan hyvinvoinnin ja jaksamisen kannalta mielekästä opintopolkua?

-

6. Lasten ja perheiden sosiaaliturva (välimietinnön ehdotukset 13, 14 ja 15)
6.1 Komitea ehdottaa työryhmän perustamista lapsilisän uudistamiseksi. Mitä lapsilisäjärjestelmän eri uudistusvaihtoehtojen valmistelussa ja arvioinnissa tulisi ottaa huomioon?

-

6.2 Komitea ehdottaa lastenhoidon tukien järjestelmän uudistuksen käynnistämistä. Miten ja mistä lähtökohdista lastenhoidon tukien järjestelmää tulisi uudistaa?

-

6.3 Vanhemmalla on vastuu lapsensa elatuksesta. Mitä muutoksia sosiaaliturva- tai muuhun lainsäädäntöön tulisi tehdä, jotta se tukisi vanhempien elatuskykyä?

-

7. Asumismenot ja asumismenojen korvaaminen (välimietinnön ehdotus 16)
7.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotuksen 16 edistämiseksi? Mikä asia tai mitkä asiat on tärkeintä selvittää?

-

8. Toimeentulotuki ja pitkäaikaisen toimeentulokitarpeen vähentäminen (välimietinnön ehdotukset 17 ja 18)8.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotusten 17 ja 18 edistämisessä?

-

8.2 Mitkä ovat keskeisimmät toimenpiteet, joilla pitkäaikaista toimeentulotuen tarvetta voidaan vähentää?

-

9. Etuus- ja palvelupolkujen toimivuus ja palvelujen tarjoaminen (välimietinnön ehdotukset 19, 20, 21, 22, 23, 24 ja 25)9.1 Miten työ- ja toimintakyvyn tukemista, seuranta ja arviointia sekä työ- ja toimintakykyä tukevia palveluja tulisi vahvistaa sosiaali- ja terveydenhuollossa?

Perusterveydenhuollon kykyä arvioida työ- ja toimintakykyä tulee vahvistaa nykyisestä ja työterveyshuollon otetta kuntoutuksen koordinoinnissa parantaa. Työkyvyn arvioinnin ja ohjauspalveluiden saamisen ongelmat korostuvat etenkin terveyskeskuksissa, joissa on laajasti erilaisia osaamis- ja resurssivajeita. Perusterveydenhuollossa tarvitaan tehokkaampaa työkyvyn seuranta sekä järjestelmätason automaattista ja yksilötason neuvovaa ohjausta työikäisille.

Työkyvyn arvioinnin moniammatillisuus tulisi mielestämme nostaa opintojen ja uudelleen koulutuksen keskiöön. Työkykyosaamista ja sen soveltamistaitoja tulisi lisätä perusterveydenhuollossa ja lääketieteen eri erikoisaloilla. Työ- ja sosiaalineuvontaa tarvitaan kiinteämmin perusterveydenhuollon piirissä. Tarpeeksi huolellisesti potilaan jäljellä olevan työkykyä arvioivan B-lausunnon esteeksi muodostuu perusterveydenhuollossa lääkäreiden työkykytietoisuuden, osaamisen sekä liian lyhyiden vastaanottoaikojen lisäksi lääkäreiden suuri vaihtuvuus, jolloin lääkäri päätyy usein laatimaan lausuntoa potilaasta, jota ei henkilökohtaisesti ole tavannut kuin mahdollisesti vain yhden kerran.

9.2 Mitä tulisi ottaa huomioon valmisteltaessaA) monialaista asiakassuunnitelmaa ja sitä koskevaa lainsäädäntöä?B) työkyky- ja kuntoutuspalvelujen yhtenäistä tietopohjaa ja sitä koskevaa lainsäädäntöä?C) vastuutyöntekijä-mallia eniten tukea tarvitseville?

B) Kannatamme yhteisen tietopohjan kehittämistä työkyky- ja kuntoutuspalveluiden vaikuttavuuden osoittamiseksi.

9.3 Mitä muuta tulisi ottaa huomioon alaluvun 5.10 ehdotusten edistämisessä?

-

10. Sosiaaliturvajärjestelmän kannustin- ja byrokratialoukut (välimietinnön ehdotukset 26 ja 27)10.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotusten 26 ja 27 osalta?

-

11. Asumis- ja työperusteinen sosiaaliturva ja kansainvälinen liikkuvuus (välimietinnön ehdotukset 28, 29 ja 30)11.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotusten 28, 29 ja 30 edistämisessä?

-

12. Syyperusteisten perusturvaetuuksien yhtenäistäminen ja yhdistäminen ansioturva huomioiden (komitean esitys seuraavalle hallitukselle)

12.1 Komitea esittää syyperusteisten perusturvaetuuksien yhtenäistämistä ja yhdistämistä ansioturva huomioiden alaluvussa 6.1. Tarkoituksena on selkeyttää ja yksinkertaistaa vaiheittain etuusjärjestelmää ja sen toimeenpanoa sekä helpottaa siirtymistä etuudelta toiselle. Mitä hyötyjä ja haasteita perusturvaetuuksien yhtenäistämiseen ja yhdistämiseen voi liittyä?

-

12.2 Mihin suuntaan perusturvaetuuksien yhtenäistämistä tulisi kehittääA) etuuksien ehtojen osalta?B) toimeenpanon osalta?

-

13. Ehdotusten priorisointi13.1 Välimietinnössä on komitean 31 ehdotusta tuleville hallituksille. Mitä kolmea ehdotusta tulisi edistää ensimmäisenä ja miksi?

-

14. Julkisen talouden kestävyys14.1 Sosiaaliturvauudistuksessa tehtävät ratkaisut voivat joko vahvistaa tai heikentää julkista taloutta pitkällä aikavälillä. Komitea on linjannut, että uudistuksen tulee osaltaan varmistaa julkisen talouden kestävyys työllisyyttä ja väestön työ- ja toimintakykyä vahvistamalla. Tulisiko sosiaaliturvan uudistamisella tavoitella parannusta julkisen talouden kestävyteen pitkällä aikavälillä ja jos kyllä, niin miten?

-

15. Komitean linjaukset toisen kauden työlle15.1 Komitea on linjannut toisen kautensa työstä alaluvussa 6.2. Mikä luetelluista kokonaisuuksista on tärkein ja miksi?

-

15.2 Mihin suuntaan lueteltuja kokonaisuuksia tulisi kehittää?

-

16. Mitä muuta haluat todeta sosiaaliturvauudistuksesta?

-

Sved Pirjo
Työeläkevakuuttajat TELA ry